

MEKTEP OQIWSHILARIN WATAN SUYIWSHILIK RUWXINDA TÁRBIYALAWDA MEKTEP MUZEYINIŇ TUTQAN ORNI

Qosimbetova Ziywar Esbosinovna

Ájiniyaz atındaǵı NMPI Magistratura bólimi «Pedagogika teoriiyası hám tariyxı
» qánigeligi 2-kurs magistrant.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15059586>

Annotaciya. *Ilimiy maqalada mektep oqıwshıların watan súyiwsilik ruwxında tárbiyalawda mektep muzeyleriniń áhmiyeti keó sóz etiledi. Maqalada mektep muzeylerine qoyńlatuǵın talaplar, olardıń tiykarǵı waziypaları faktlı misallar menen keltirilgen.*

Gilt sózler: *Mektep muzeyi, watan súyiwsilik, milliy tárbiya, ruwxıylıq bólmesi, úlke tanıw.*

THE ROLE OF THE SCHOOL MUSEUM IN EDUCATING SCHOOLCHILDREN IN THE SPIRIT OF PATRIOTISM

Abstract. *The scientific article discusses the importance of school museums in educating schoolchildren in the spirit of patriotism. The article presents the requirements for school museums, their main functions with factual examples.*

Keywords: *School museum, patriotism, national education, spirituality, ethnography.*

РОЛЬ ШКОЛЬНОГО МУЗЕЯ В ВОСПИТАНИИ ШКОЛЬНИКОВ В ДУХЕ ЛЮБВИ К СВОЕЙ РОДИНЕ

Аннотация. *В научной статье рассматривается значение школьных музеев в воспитании школьников в духе патриотизма. В статье представлены требования к школьным музеям, их основные функции и фактические примеры.*

Ключевые слова: *Школьный музей, любовь к Родине, национальное образование, духовность и этнография.*

Mektep muzeyi oqıtıwshı basshılıǵında oqıwshılardıń úlken, tınıshsızlanıwlı hám maqsetli jumısınıń nátiyjesi bolıp tabıladı. Mektep oqıwshılarında ilimiy dúnyaǵa kózqarastı qalıplestiriw, jańa bilimlerdi ózlestiriw, aktiv turmıslıq poziciyanı qalıplestiriwdegi bul jumıstıń áhmiyeti oǵada ullı. Mektep reformasınıń ámelge asırılıwı munasábeti menen mektep muzeyleriniń rolı ásirrese arttı.

Xalıq tálimi sistemasın qayta qurıw, ol menen baylanıslı halda oqıw-tárbiya jumısların qayta qurıw mektep oqıwshılarında gárezsiz izertlew jáne social paydalı iskerlikke qızıǵıwshılıq oyatıwǵa xızmet etip atır. Mektep muzeyiniń dúziliwi bul mashqalanı sheshiw, mektep oqıwshıları mápelerin qandırıw, oqıwshılar jámaátin qalıplestiriw ushın úlken múmkinshilikler ashadı. Mektep muzeyleri óziniń mazmunı hám xarakterine kóre jaslarǵa watan súyiwshilik tárbiyasın beriwde oǵada ullı ról atqaradı. Lekin olardıń hár birewinin maqseti oqıwshılardı milliy ruwhta tárbiyalawǵa úles qosıw, oqıw procesi natiyjeliligin asırıw bolıp tabıladı. Usınıń menen birge, mektep muzeyin shólkemlestiriw jeke maqset bolmaydı, jaqsı islengen sayaxatshılıq hám úlketanıwlıq jumıslarınıń nátiyjesi bolıwı kerek.

Mektep muzeylerin jaratıw ushın ǵalabalıq háreket úlketanıw pániniń jedel rawajlanıwı nátiyjesi bolıp tabıladı. Usı waqıtta mámleketimiz mekteplerinde oǵada kóp sanlı muzeyler xızmet kórsetip atır Kópshilik muzeyler aldınnan pedagogikalıq processtin zárúrli buwına, mekteplerdegi oqıw hám tárbiyalıq jumıslar orayına aynalǵan. Mektep muzeyiniń ayrıqshalıǵı sonda, onıń barlıq iskerligi kóbinese muzey jaylasqan rayon, awıl, qala turmısı menen tıǵız baylanıslı bolıp tabıladı. Mektep muzeyleriniń jumısı mektep turmısı sheńberinen shıǵıp ketiwi múmkinshilikleride boladı. Kóbinese olar xalıq penen birge jumıs júrgizedi hám milliy ózgeshelikke iye boladı. Mektep muzeyiniń tiykarǵı ózgesheligi sonda, ol pedagogikalıq maqsetti názerde tutadı. Birlesken jámaát nátiyjesinde oqıtıwshı hám oqıwshılardıń miyneti, muzey óziniń barlıq iskerligi menen mektepte oqıw hám tárbiya jumısların jetilistiriwge járdem beredi. Ol oqıwshılardıń ózleri ushın mólsherlengen hám tiykarınan hámme zat oqıtıwshılardıń basshılıǵı astında oqıwshılardıń qolı menen jıynaladı yamasa tayarlanadı. Mektep muzeyi kórgezbeleri sabaqlardı oqıtıwda oqıw qóllanba bolıp xızmet etiwi múmkin.

Sol sebepli oqıw shınıǵıwların ótkeriw ushın mektep muzeyinde ekspoziciya qurıw maqsetke muwapıq bolıp tabıladı. Mektep muzeyin shólkemlestiriw oqıwshılardıń háwesker iskerligi hám baslamashılarınıń kórinetuǵın formalarınan biri bolıp, muzey oqıtıwshılar hám studentlerdi ilimiy-izertlew iskerligine tartıw jolında jetekshı izertlew hám dóretiwshilik laboratoriyaǵa aylanadı. Muzey tekǵana qımbatlı hújjetli tariyxıy materiallar bazası, bálki olardı ilimiy-pedagogikalıq qayta islew hám sol tiykarda tariyx hám basqa pánler boyınsha dıdaktik qóllanbalar jaratıw mákanı ham bolıp tabıladı. Óz profiline kóre mektep muzeyleri tariyxıy, memorial, úlketanıwlıq, kórkem, tábiyattanıwlıq, texnikalıq bolıwı múmkin. Geypara jaǵdaylarda olar tarlaw profildi tańlasadı (mısalı, arxeologiyalıq), lekin olar da quramalı bolıwı múmkin, yaǵnıy olar túrlı jónelislerde islerdi ámelge asıradı.

Mekteplerde ruwxıylyq bólmeleri-muzeyleri, Muzeydin dúziliwi hám bar ekenligin zárúrli shárti onıń profilin tańlaw bolıp, ol mekteptin tálim wazıypaları, sonıń menen birge jergilikli jámiyetshilik mápeleri menen belgilenedi.

Bul jerde oqıwshılar hám oqıtıwshılardıń qızıǵıwshılıqları oǵada zárúrli bolıp esaplanadı.

Sebebi muzay arqalı xalqımızdıń tariyxı, ótmishi, mádeniyatı, baylıqları jaslarǵa ilimiy tiykarda úyretiledi, nátiyjede jaslarda milliy ǵırurlardı payda etedi. Bul ǵırurlar jaslardaǵı watan súyiwshilik sezimlerin belgili bir dárejede qalıplestiredi hám rawajlandıradı. Muzeydi shólkemlestiriwde, keleshekte onıń jumısında pán dógerekleri hám fakultetler (birinshi náwbette tariyx-úlketanıwlıq dógeresinde), sonıń menen birge, sayaxatlarda islengen mektep fondı úlken járdem beredi. Muzeydi muzey keńesi basqaradı.

Keliwshilerdi qabıllaw hám ekspoziciyalardı kórsetiw ushın muzeydiń aktiv tiykarlawshılarınan gidlar tayarlanıwı kerek. Mektep muzeyleri ámeliyatı materiallardı jıynaw hám muzey fondların alıwdıń túrlı usılları hám dáreklerin bileadı. Tiykargı jol - studentlerdiń izertlewı, jeke izertlewleri, mektep oqıwshılarınıń aktiv iskerligi. Ekspediciya tapsırmalarına mektep oqıwshılarınıń ǵárezsiz izertlew hám izertlew iskerligi kónlikpelerin qalıplestiriw quralı retinde úlken áhmiyet berip,

- tapsırmalar anıq, oqıwshılar ushın qızıqlı bolıwı ;
- nátiyjelerin studentler jámaáti de, oqıtıwshılar da tekserip bolmaytuǵın tapsırmalardı bermew kerek;
- tapsırmalar beriwde oqıwshılardıń kúshi hám múmkinshiliklerin esapqa alıw zárúr
- tapsırmalardıń mazmunı socialistik qurılıs wazıypaları menen baylanısqa bolıwı jáne social paydalı bolıwı kerek.

Studentlerdiń jıynaw, izlew hám izertlew jumisları eń qımbatlı materiallar, maǵlıwmatlar, túp hújjetler, yadlar, zatlardı toplaw imkaniyatın beredi. Usınıń menen birge, toplanǵan hújjetlerdiń tariyxı isenimlilikin hár tárepleme anıqlaw, olardıń tárbiyalıq áhmiyetin anıqlawǵa itibar qaratıw zárúr. Respublika mádeniyat ministrlikleri hám olardıń jergilikli mámleket hákimiyatı shólkemleri, mámleket hám xalıq muzeyleri mektep oqıwshılardıń materiallar toplawda, mektep muzeyi jumısında arnawlı bir járdem kórsetiwleri múmkin. Mektep muzeyi jıynalǵan kolleksiyalardı saqlaw hám kórsetiwdi támiyinlew ushın zárúr úskenerlerge iye bolıwı kerek. Toplanǵan barlıq materiallar muzey fondın quraydı hám xalıq tálimi bólimi tárepinen tastıyıqlanǵan «Inventarizaciya kitabı»na belgilenedi. Kitapta tómendegi ústinler bolıwı kerek:

- seriyalı, inventar nomeri;
- hújjet (buyım) mektep muzeyine kelip túsken sáne;
- zatlardıń qasıyetleri (atı hám xarakteristikası);
- muǵdarı;
- qabıllaw usılı (buyım kim tárepinen tabılǵan yamasa tapsırılǵan);
- buyımınıń tariyxı (onıń kelip shıǵıwı hám isletiliwi):
- esletpeler.

Mektep muzeyi astındaǵı haqıyqıy estelikler «Úlke tanıw» muzey fondına kiritilıwı kerek hám tiyisli profildegi jergilikli muzeydın inventarı belgilenedi. Bul «Úlke tanıw muzey fondı tuwrısındaǵı Qaǵıyda» da názerde tutilǵan. Mektep muzeyleri hár jılı mámleket muzeylerin barlıq alınǵan haqıyqıy estelikler tuwrısında xabarlı etiwleri shárt. Baslanǵısh tariyxıy áhmiyetke iye bolǵan materiallar tiyisli mámleket muzeyine saqlawǵa tapsırılıwı kerek, ol tıp nusqa ornına mektep muzeyine nusqa kóshiriwı hám ótkerilgen materialdın mánisin kórsetiwshi hújjet beriwi kerek.

Quramında qımbat bahalı metallar bolǵan orden hám medallardı mektep muzeylerinde saqlaw qadaǵan etiledi. Mektep muzeyi tamamlanılǵan táǵdirde, barlıq tıp materiallar mámleket muzeyine tapsırılıwı kerek.

Aytqanıımızday, tariyx sabaqlarında jas tariyxshılar tárepinen sayaxatlar hám ekskursiyalarda tóplangán úlketanıwlıq materiallarınan paydalanıw múmkin.

Sabaqta úlketanıw materialınan paydalanǵanda sonı este saqlaw kerek, ol óz-ara maqsetke iye: bir tárepden, ol konkretlestiriw quralı bolıp tabıladı. Ulıwma tariyxıy material bolsa, ol úlke tariyxına tiyisli bilimler sistemasınıń bir bólegi bolıp, Respublika jaslarına tán bolǵan sabaq ushın materiallardı tartıw óz xalqı tariyxınıń eń jaqtı zárúrlı betleri, tálimnıń tiykarǵı basqıshları hám mámleketshiligin, ekonomikası hám mádeniyatı menen tanısıwdı támiyinleydi.

Respublikamızdın ana jurt tariyxına tiyisli materialdın ǵárezsiz tárbiyalıq áhmiyeti de sonda bolıp tabıladı. Tariyx oqıtıwshısı úlketanıw materialın oqıw procesine sistemalı túrde kirgiziw nátiyjesinde oqıwshılarda óz ana jurtı haqqında málım bilimler sistemasın qalıplestiriwge umtılıwı kerek: onıń rawajlanıwınıń tiykarǵı basqıshları, ayrıqsha qásıyetleri, ornı tuwrısında watanımızdın tariyxıy rawajlanıwındaǵı áhmiyeti oǵada ullı bolıp esaplanadı.

Házirgi waqıtta úlketanıw, oqıwshılardıń izertlew jumısları, mektep muzeylerin jaratıw ǵalabalıq tús alǵan bir waqıtta, túrlı mektepler oqıwshılarınıń úlketanıw, izertlew jumısların muwapıqlastiriw, mektep jaratıwdı puqtalaw joybarlaw máselesı keń kólemde qoyıldı.

Aldıńǵı mektep ámeliyatın, pedagogikalıq ádebiyatlardı úyreniw mektep muzeylerin shólkemlestiriw hám iskerliginiń ayırım principlerini qalıplestiriw imkaniyatın beredi:

- barlıq islerdın ideologiyalıq-sıyasıy baǵdarı;
- sabaqlar, mekteptegi pútkil oqıw processı menen baylanıs qılıw;
- oqıw hám izertlew usılı, izertlew, sonday-aq úlketanıw muzeydın rawajlanıwı hám iskerliginiń hasası retinde;
- pán dógereklerine tayanish hám tańlaw;
- jumıstın social paydalı baǵdarı;
- birinshi-jaslar aktivine tayanish;

Mektep muzeylerin jáne de rawajlandırıw hám jetilistiriw mektep aldına ulıwma bilim beriw hám kásip-óner mekteplerin rawajlandırıwğa qoyılğan jas áwlattı óz watanın súyiwge, ana watanı ushın xizmet etiwge, hámme waqıt óz watanınıń jetiskenliklerin maqtanış etetuǵın jaslardı tárbiyalawda aktual wazıypalardı tabıslı sheshiwge járdem beredi.

REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T, «O'zbekiston» 2016.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga qo'ramiz. T, «O'zbekiston» 2017
3. Azarov I.P. Tarbiyaviy ish metodikasi. T: Óqituvchi-1991.
4. Óoziev E. Sinf rahbari ishini tashkil etish va rejalashtirish. T, «Universitet», 1994.
5. Safo Ochil. Mustaqillik va tarbiya masalalari. T «Ózbekiston», 1995.
6. Tovboev Z. «Maktabda sayyohlik va ólkashunoslik faoliyatiga doir ayrim yondashuvlar». «Tarbiya» jurnali, 2007, №3,
7. Музей и школа. (под.редак Кудринан) М, «Просвещение» 1985, 75-ст.
8. Saparbaev T Psixologiya teoriyasi hám tariyxı (Psixologiya teoriyasi) oqıw qollanba T. “Yosh avlod matbaa ”.2023
9. Saparbaev T. Mámbetiyarov SH Óspirim jası balaları minez-qulqındaǵı krizislik jaǵdaylardıń pedagogikalıq-psixologiyalıq ózgeshelikleri (oqıw-metodikalıq qollanba). Nókis .2024

Internet saytları:

10. www.tdpu.uz
11. www.pedagog.uz
12. www.Ziyonet.uz